

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка

Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології

Науковий журнал
Виходить десять разів на рік

Заснований у листопаді 2009 року
№ 7 (91), 2019

CEJSH

INDEX COPERNICUS
I N T E R N A T I O N A L

Crossref

Google
Академія

Суми
СумДПУ імені А. С. Макаренка
2019

Засновник та редакція

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Друкується згідно з рішенням вченої ради Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка (протокол № 2 від 30.09.2019)

Редакційна колегія:

А. А. Сбруєва – доктор педагогічних наук, професор (**головний редактор**) (Україна);
М. А. Бойченко – кандидат педагогічних наук, доцент (заступник головного редактора)
(Україна);
О. Є. Антонова – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О. А. Біда – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Дж. Бішоп – доктор філософії, професор (США) (**J. Bishop** – PhD, professor (USA));
В. С. Бугрій – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Ю. А. Бондаренко – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Б. В. Год – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О. А. Заболотна – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Е. Кантович – доктор хабілітований, професор (Польща) (**E. Kantovych** – dr. hab., prof.
(Polska));
Ц. Курковський – доктор гуманітарних наук (Польща) (**C. Kurkowski** – dr. nauk
humanistycznych (Polska));
О. В. Кучай – доктор педагогічних наук, доцент (Україна);
М. П. Лещенко – доктор педагогічних наук, професор (Польща)
І. М. Литовченко – доктор педагогічних наук, доцент (Україна);
О. В. Лобова – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О. В. Михайличенко – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
Г. Ю. Ніколаї – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О. І. Огієнко – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О. В. Семеніхіна – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
О. М. Семенов – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
В. І. Статівка – доктор педагогічних наук, професор (Китайська Народна Республіка);
О. С. Чашечникова – доктор педагогічних наук, професор (Україна);
М. Яворська-Вітковська – доктор хабілітований, професор (Польща) (**M. Jaworska-
Witkowska** – dr. hab., prof. (Polska));
О. Г. Козлова – кандидат педагогічних наук, професор (Україна);
О. М. Полякова – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна);
І. А. Чистякова – кандидат педагогічних наук, доцент (відповідальний секретар)
(Україна)

Затверджено як фаховий журнал з педагогічних наук
(наказ МОН України № 1021 від 07.10.2015)

*Журнал індексується в Crossref, Index Copernicus Master List, Cite Factor,
Google Scholar та CEJSH.*

У журналі відображено результати актуальних досліджень з проблем
порівняльної педагогіки, історії освіти та загальної педагогіки, педагогіки вищої школи,
а також спеціальної педагогіки.

SUMMARY

Maksymchuk Borys, Zhukov Vladimir, Yashchuk Serhii, Zubal Maya, Kevpanych Vasyl. Enhancing the motivation of future physical education teachers in the field of eco-tourism.

Only the university teacher whose ecological competences and personal qualities may appear to be natural and background regarding didactic activities can motivate the student. The turning points of ecological activities are only borderline or cognitively dissonant moments, otherwise, the student who reflexively perceives physical and psychological dimensions may see "falsehood" or intentional expediency in the actions of the university teacher. Students' motivation towards ecological activities and self-improvement is based on axiological imperatives and motives. The article aims to theoretically justify the effectiveness of enhancing the motivation of future physical education teachers in the field of eco-tourism. Research methods include the following: theoretical methods – analysis and synthesis of literary sources, comparison, systematization, generalization, abstraction, hypothetical method, deduction, individualization, classification, analogies, modelling, forecasting to study conceptual provisions to substantiate the author's concept. The process of enhancing the motivation of the EG students and university teachers was based on such author's methodologies as "The Questionnaire for Teachers to Study Their Ecological Health", "The Questionnaire to Study Students' Attitude towards Eco-Tourism", "The Questionnaire to Study Teacher and Students' Readiness towards Development of Eco-Tourism", "The Questionnaire to Identify the Formation Level of the Axiological and Motivational Component of Eco-Tourism Development", "Methods for Determining the Role of Health-Related Values in the Hierarchy of Students' Vital Values", "The Text of the Questionnaire for Revealing Students' Awareness of Ecological Health", "The Diagnostics of Volitional Self-Control (A. Zverkov and E. Eidman's Questionnaire)", etc. The following methods were used to develop ecological competences in future teachers: writing essays, analyzing and selecting topics for instructional design within the interdisciplinary project "Ecology and Health". The affirmation of behavior is tactically more valid and effective, which, unlike the patterns (habitual reflexive forms of reaction and behavior in typical situations) allows the participant in the educational process to gradually and uniformly modify the first reaction, activity and, subsequently, behavior, actions, mindset, etc.

Key words: competence, students, higher education institutions, active learning, teaching methods, motives, values, higher education.

УДК 378.09.011.3:373.2.091.12-051

Леся Мороз-Рекотова

Бердянський державний
педагогічний університет

ORCID ID 0000-0001-5161-721X

DOI 10.24139/2312-5993/2019.07/243-254

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті подано уточнене визначення професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, зазначено її структурні

компоненти. На основі інтеграції досліджень з педагогіки, психології та лінгвістики подано опис визначених у ході дослідження критеріїв, показників та рівнів сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Подано стисле обґрунтування й характеристику визначених критеріїв (мотиваційного, когнітивного, особистісного та діяльнісного), відповідних показників. Виокремлено рівні сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти: високий, достатній, середній, низький.

Ключові слова: професійно-комунікативна культура, критерії, мотиваційний, когнітивний, особистісний, діяльнісний, показники, рівні сформованості.

Постановка проблеми. В умовах реформування системи освіти підвищено вимоги до підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти. Сучасний освітній процес здійснюють на засадах синкретичної (діалогової) культури, що вимагає від педагога прагнення та вміння досягти розуміння в діалозі. Це обумовлює вимоги до особистості фахівця як мовця, особливо в закладах дошкільної освіти, де весь педагогічний процес організовують та здійснюють засобами спілкування.

Аналіз актуальних досліджень. В останні роки зросла кількість досліджень, присвячених проблемам підготовки фахівців дошкільної освіти. Предметом розгляду вчених стали професійна культура майбутнього вихователя (Коновалова, 2018; Смолянко, 2018); професійна компетентність (Беленька, 2006; Кідіна, 2012); підготовка майбутніх вихователів до організації комунікативно-мовленнєвої діяльності дітей (Луценко, 2013); уявлення мовлення майбутніх вихователів (Руденко, 2016); риторична культура (Тарасова, 2012); професійна майстерність (Швець, 2016); ціннісно-сміслова сфера (Гусаківська, 2014); спостережливість (Цибуляк, 2015).

Проте, професійно-комунікативна культура майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, критерії, показники та рівні її сформованості предметом досліджень до сьогодні не були.

Метою статті постає опис визначених у ході дослідження критеріїв, показників та рівнів сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Методи дослідження: загальнонаукові (аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення) та конкретно-наукові (метод термінологічного аналізу, системно-структурний, системно-функціональний аналіз), що сприяли визначенню та обґрунтуванню критеріїв, показників і рівнів сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Професійно-комунікативну культуру майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти розуміємо як інтегральне динамічне особистісне утворення, що охоплює систему загальнолюдських та професійних цінностей, мовленнєвих та етичних знань, комунікативних умінь і якостей, зразків мовленнєвої поведінки,

норм і правил здійснення комунікативної діяльності, які проектується особистістю у професійну діяльність адекватно меті та завданням і забезпечують високу її ефективність. Її структурними компонентами постають нормативний, комунікативний, емпатійний та етико-естетичний.

При розробці системи критеріїв і показників досліджуваного явища враховували дефініції цього поняття. Послугуючись тлумаченнями довідкової літератури, педагогічної теорії, окремих дослідників формування професійної комунікативної культури в різних галузях, встановлено, що в науковому обігу критерій розуміють як ознаку, на основі якої оцінюється або класифікується явище. У межах нашого дослідження розуміємо критерії як ознаки, на основі яких проводиться класифікація змін, що відбуваються в процесі формування професійно-педагогічної культури майбутніх вихователів ЗДО й оцінку цих змін. Показником вважаємо характеристику певних аспектів критерію, які співвідносяться між собою як ціле та часткове. За ступенем прояву показників можна стверджувати про сформованість у здобувачів вищої освіти професійно-комунікативної культури.

На основі інтеграції вже проведених досліджень із педагогіки, психології та лінгвістики щодо проблеми професійної та комунікативної компетентності, професійної культури майбутнього вихователя ЗДО визначено систему виявлення рівня сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів ЗДО відповідно до її компонентів. Критерії та показники, що складають цю систему, подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Критерії та показники сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів ЗДО

Критерії	Показники	Компоненти ПКК
Мотиваційний	– внутрішня потреба в опануванні професійно-комунікативною культурою; – домінантні цінності особистості; – професійна спрямованість особистості	комунікативний емпатійний комунікативний
Когнітивний	– розуміння сутності та значення професійно-комунікативної культури; – усвідомлення впливу властивостей особистості на ефективність комунікації; – володіння мовними нормами у професійній сфері	нормативний комунікативний нормативний
Особистісний	– комунікативна толерантність; – самоконтроль у спілкуванні; – прояв емпатії в професійній комунікації	емпатійний емпатійний емпатійний, етико-естетичний
Діяльнісний	– тип спілкування; – естетика комунікації; – стратегічна компетенція	комунікативний етико-естетичний комунікативний

Далі обґрунтуємо їх. *Мотиваційний критерій* визначено на теоретико-практичній основі професійно-мотиваційного підходу до інноваційного розвитку вищої освіти. Нею постають положення про соціальну та особисту значущість професійної діяльності майбутнього спеціаліста, який за своїм суспільним призначенням покликаний бути носієм не лише спеціальних професійних знань, а й високих моральних, особистісних якостей. Тож під мотиваційним критерієм розуміємо прояв потреби в опануванні ПКК, який визначається професійною спрямованістю особистості та структурою її ціннісних орієнтацій, що і постає його показниками.

Показник – внутрішня потреба в опануванні професійно-комунікативною культурою – розуміємо як важливий чинник опанування ПКК, оскільки саме вона постає рушійною силою до оволодіння теоретичними та практичними знаннями, а на їх основі – вміннями проявляти професійно-комунікативну культуру. Інакше кажучи, цією рушійною силою постає прагнення професійно самовдосконалюватися. Професійне самовдосконалення – це внутрішній процес якісних самозмін, який забезпечує усвідомлення необхідності самовдосконалення, глибокого самоаналізу, власних роздумів і зіставлення власної педагогічної діяльності з діяльністю інших педагогів; мотивований, цілеспрямований та організований саморух до найкращого в собі.

Т. Вайніленко під професійним самовдосконаленням розуміє одночасно процес і результат творчого цілеспрямованого самостійного самодетермінованого руху фахівця від Я-реального до Я-ідеального, від Я-потенційного до Я-актуального. Такий рух, на переконання науковця, здійснюється у формі професійного самовиховання, самоосвіти й самоактуалізації, забезпечує досягнення фахівцем позитивних особистісних змін і є передумовою його успішної творчої самореалізації у професії (Вайніленко, 2005, с. 19-20).

Послугуємося переконанням О. Городиської щодо необхідних умов формування потреби в самовдосконаленні, й відносимо до них такі: усвідомлення майбутнім вихователем ЗДО соціально значущої мети та необхідності самореалізації у професійній площині, особистісно-зорієнтована спрямованість освітнього процесу та ціннісно-сміслова позиція здобувачів вищої освіти щодо педагогічної діяльності, набуття досвіду самоосвіти та самовиховання у професійній площині, урівноваженість зовнішніх впливів та внутрішньої активності студентів (Городиська, 2016).

Показник – домінантні цінності особистості – постає адекватним індикатором розвиненої особистості. Особистість володіє цінностями як власними якостями. А особистісне зростання залежить від того, наскільки така особистість поєднується із загальноприйнятою системою духовних цінностей. Це виявляється в діяльності і творчості індивіда згідно з цінностями гуманізму.

Важливо, які ціннісні орієнтації складають життєвий, особистісний та професійний простір майбутнього вихователя ЗДО, оскільки саме вони визначатимуть та наповнюватимуть зміст освітньої діяльності, яку він провадитиме. Цей зміст, безперечно, має відповідати вимогам часу та запитам суспільства. Зміни в поглядах на зміст освіти охоплюють принципи дидактики, що набувають фундаментального значення у сфері діяльності «людина – людина»: особистісно-зорієнтованої едукції та забезпечення гармонії духовного, психічного, соціального і фізичного становлення людини.

Показник – професійна спрямованість особистості. З позиції психології професійна спрямованість – це провідна, інтегральна, соціально зумовлена властивість особистості, ячерез яку виявляються потреби, цілі, мотиви особистості, її суб'єктивне ставлення до дійсності, до характеристик та якостей трудової діяльності. Проявом професійної спрямованості майбутнього педагога постають інтерес та любов до дітей, захопленість педагогічною роботою, спостережливість та пильність, педагогічний такт, педагогічна уява, уміння спілкуватися, наполегливість тощо.

Професійну спрямованість розглядаємо у площині самоактуалізації особистості у сфері професійної діяльності. Джерелом, яке забезпечує творчу активність майбутніх педагогів, постають мотиви самоактуалізації особистості. Механізмом виникнення таких мотивів є система професійно-ціннісних орієнтацій особистості майбутнього фахівця, у якій домінантна роль належить гуманістичній спрямованості діяльності і його соціальна відповідальність

Когнітивний критерій визначено на основі когнітивного підходу в психології. У межах нього людину розглядають як таку, що «розуміє, аналізує», оскільки вона знаходиться у світі інформації, яку необхідно зрозуміти, оцінити, використати. Відтак, цей критерій передбачає знанієвий складник, показниками якого постає розуміння сутності та значення професійно-комунікативної культури, усвідомлення впливу властивостей особистості на ефективність комунікації, володіння мовними нормами у професійній сфері.

Показник – розуміння сутності та значення професійно-комунікативної культури. Прояв ПКК залежить від усвідомлення її сутності та значення. Інтуїтивне знання може мати місце, проте розуміючи дефініцію професійно-комунікативної культури та її значення в освітньому процесі, майбутній фахівець обиратиме відповідні до ситуацій способи її прояву (дотримання мовних норм, логічна побудова повідомлення, зворотний зв'язок, урахування умов комунікації та особливостей співрозмовника, застосування риторично-комунікативних якостей тощо).

Показник – усвідомлення впливу властивостей особистості на ефективність комунікації. При організації та здійсненні професійної комунікації важливо враховувати властивості особистості, адже цей процес

завжди має конкретну мету. Ефективність постає не бажаним, а необхідним результатом. Відтак, на ефективність комунікації впливають такі властивості особистості: інтровертованість – екстравертованість, емпатійність, домінування, конфліктність та агресивність, толерантність, сором'язливість, боязкість (соціальне боягузтво), ригідність – мобільність.

Показник – володіння мовними нормами у професійній сфері. Нормативність мовлення – важливий показник мовленнєвої культури. Дитина дошкільного віку засвоює правила рідної (чи державної) мови від дорослих. Спілкування в колі родини може здійснюватися мовою, далекою від літературної, тож мовлення вихователя для дитини дошкільного віку набуває статусу взірця.

Особистісний критерій визначено на основі принципу єдності свідомості та діяльності. Психічні особливості особистості постають і передумовою, і результатом її поведінки. При поясненні будь-яких психічних явищ особистість постає цілісною системою внутрішніх умов, через які переломлюються всі зовнішні впливи, зокрема, педагогічні. Показниками особистісного критерію вважаємо комунікативну толерантність, самоконтроль у спілкуванні, прояв емпатії в професійній комунікації.

Показник – комунікативна толерантність. Кожен учасник процесу комунікації демонструє поведінкові ознаки комунікативної толерантності або ж її відсутності. Вони залежать від особливостей особистості та значно впливають як на процес, так і на результат комунікації. До таких ознак належать: прийняття або розуміння індивідуальності людини, використання себе як еталону при оцінюванні інших, категоричність або консерватизм в оцінюванні людей, уміння приховувати та згладжувати неприємні почуття при зіштовхуванні з некомунікабельними якостями партнера по спілкуванню, прагнення переробити, перевиховати партнера, зробити його «зручним», уміння пробачати іншим помилки, терпимість до фізичного або психологічного дискомфорту партнера, уміння підлаштуватись під партнера.

Показник – самоконтроль у спілкуванні. Постійний контроль за собою (поведінкою, мовленням, вираженням емоцій) забезпечить легкість входження в будь-яку роль, гнучкість реакції на зміну ситуації. Відтак, високий комунікативний контроль може бути одним із показників сформованості професійно-комунікативної культури фахівця.

Показник – прояв емпатії в професійній комунікації. Однією з особливостей дошкільного дитинства постає потреба в емоційній підтримці. Тому дитина звертається до дорослого за схваленням, просить співчуття, і сама готова співпереживати. Проявляючи доброзичливість, співчуття, оцінюючи, вихователь емпатує. Це сприяє встановленню взаєморозуміння, вчить дитину дошкільного віку співпереживати. Одним із важливих проявів емпатії фахівця дошкільної освіти постає здатність розуміти емоційний стан дитини (або дорослого) за зовнішніми ознаками,

уміти слухати й чути, доречно проявляти співчуття. Важлива здатність до емпатії і в спілкуванні з батьками вихованців. У мовленні людини зазвичай виявляється вся психологічна личина особистості. Показним є те, як людина зав'язує розмову і як вона її завершує, у темпі мовлення більш-менш чітко прослідковується темперамент. Через інтонаційний, ритмічний, загалом експресивний малюнок мовлення проступає емоційність, а зміст мовлення передає духовний світ, інтереси людини, їх спрямованість.

Діяльнісний критерій визначає стратегічно-поведінкову компетенцію майбутнього фахівця. Його визначено на засадах діяльнісного підходу як філософського підґрунтя сучасної педагогіки. Сутність цього підходу полягає у творенні та визначенні суб'єкта в актах своєї творчої діяльності. Відтак, тим, що суб'єкт робить, можна визначити те, чим він є. Професійно-комунікативна культура вихователя прослідковується в його діях. Саме в цих діях убачаємо найсуттєвіші показники сформованості ПКК за діяльнісним критерієм. До них відносимо такі: тип спілкування, естетика комунікації, стратегічна компетенція.

Показник – тип спілкування. Кожна особистість обирає певний стиль спілкування. Спираючись на функції мовлення – слугувати засобом спілкування, можемо стверджувати, що професійна комунікація спрямована на досягнення мети, яка й визначає цей вибір. При цьому також ураховується особистість співрозмовника, ситуація, умови, потреби учасників комунікації. Послугуємося типами спілкування, що виокремлено Н. Бутенко. До них належать такі: конфронтаційний (зухвалий), менторський (повчальний), такий, що надихає, інформаційний (спрямований на відновлення будь-якої інформації) (Бутенко, 2005, с. 43).

Показник – естетика комунікації. Лінгвісти наголошують на необхідності високого рівня культури мовлення мовця, яку складають точність, стислість (небагатослівність), доречність, зрозумілість, виразність, своєрідність (оригінальність), краса, милозвучність, різноманітність (багатство) тощо. Ці ознаки об'єднано поняттям «комунікативно-риторичні якості». У професійній комунікації вихователя ЗДО точність, стислість, доречність, зрозумілість умовно можна об'єднати в одну групу, так само як і виразність, своєрідність, красу, милозвучність та різноманітність. Яскравим проявом останніх постають тропи (метафори, алегорії, епітети, гіперболи тощо). Доповнені відповідними системами невербальних засобів (акустичною, оптичною, тактильно-кінестетичною, ольфакторною, темпоральною) та етикетних формул спілкування, вони набувають естетичності.

Показник – стратегічна компетенція. Комунікативна стратегія постає способом реалізації замислу, вона передбачає відбір фактів та їх подання у певному висвітленні з метою впливу на інтелектуальну, волюву та емоційну сферу адресата. Вона охоплює всі попередні показники, творчо на них спирається задля досягнення поставленої мети. Відтак, обрання та

реалізацію стратегії педагогічного дискурсу вважаємо найяскравішим показником сформованості професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів ЗДО.

На основі означених критеріїв та показників було визначено рівні сформованості ПКК майбутніх вихователів ЗДО. Конкретизуємо їх.

Високий рівень ПКК характеризуємо гуманістичною спрямованістю особистості, структуру ціннісних орієнтацій якої складають пізнання нового у світі, природі, людині, допомога та милосердя відносно інших людей. Внутрішня потреба в опануванні ПКК обумовлена спрямованістю на результат від її прояву. Майбутній фахівець розуміє ПКК як якість особистості, яка залежить від загальної та комунікативної культури й забезпечує ефективність професійної комунікації, постаючи синтезом комплексу професійних компетенцій, цінностей та світогляду. Усвідомлює необхідність забезпечення ефективності організації та здійснення освітнього процесу засобами професійної комунікації, її виховний вплив на особистість співрозмовника. Чітко визначає позитивний та негативний вплив конкретних властивостей особистості на ефективність комунікації. Бездоганно володіє нормами української мови в професійній галузі. Демонструє високий вияв комунікативної толерантності та самоконтролю у спілкуванні, конгруентність (відповідність невербальних засобів вербальним). Уміє точно ідентифікувати емоційні стани та комплекс невербальних засобів спілкування. Надає перевагу стилю спілкування, який надихає. Підбирає велику кількість різноманітних синонімічних рядів етикетних формул (подяки, перепрошення, вибачення, стимулювання та корекції розмови, вираження співчуття, зауваження, осуду, застереження). У мовленні відсутні згрубілі форми, атактичні звуки. Мовлення насичене використанням тропів, цитат, фольклорних форм. У педагогічному дискурсі надає перевагу стратегії сприяння та притаманних їй тактик.

Достатній рівень сформованості ПКК здобувачів вищої освіти характеризуємо прагматичною спрямованістю особистості, структуру ціннісних орієнтацій якої складають визнання й повага людей та вплив на оточуючих, потреба у спілкуванні. Внутрішня потреба в опануванні ПКК обумовлена прагненням продемонструвати власну компетентність у питаннях розвитку, виховання та навчання дітей дошкільного віку. Розуміють ПКК як якість особистості, що залежить від загальної та комунікативної культури й забезпечує ефективність комунікації особистості. Частково визначає позитивний та негативний вплив конкретних властивостей особистості на ефективність комунікації. Допускає порушення акцентологічних норм у складних випадках слововживання. Демонструє часткову терпимість до оточуючих, проявом якої постає прийняття індивідуальності людини, уміння пристосуватися до співрозмовника, прощати йому помилки. Самоконтроль у спілкуванні

ситуативний, конгруентність ситуативна. В інтерпретуванні емоційних станів дитини та комплексу невербальних засобів спілкування дорослої людини допускає незначні неточності. Обирає інформативний стиль спілкування. Підбирає різноманітні синонімічні ряди етикетних формул, не вживає згубні форми, атавістичні звуки. У мовленні дотримується культурних та нормативних вимог, нечасто вживає метафори, аналогії, епітети, фольклорні форми. Педагогічний дискурс характеризується пояснювальною стратегією з притаманними їй тактиками.

Середній рівень сформованості ПКК майбутнього фахівця дошкільної освіти характеризуємо ідеалістичною спрямованістю особистості, структуру ціннісних орієнтації якої складають любов, високий соціальний статус і управління людьми, соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві. Внутрішня потреба в опануванні ПКК обумовлена бажанням подобатися суб'єкту взаємодії. Здобувач ототожнює ПКК з культурою мовлення в професійній діяльності, професійним, педагогічним спілкуванням, значення якого полягає в дотриманні встановлених норм та правил спілкування. Усвідомлення впливу властивостей особистості на ефективність комунікації базується виключно на розумінні семантики номінацій. Професійна термінологія вживається з порушенням норм української мови (переважно акцентологічних та орфоепічних). Комунікативна толерантність вибіркова, ґрунтується на особистій симпатії. У спілкуванні відвертий, нестриманий у своїх емоційних проявах, поведінка враховує потреби оточуючих людей. Мовлення неконгруентне. Ідентифікує типові емоційні стани дитини, найвідоміші комплекси невербальних засобів спілкування дорослої людини. Демонструє частіше менторський (повчальний) стиль спілкування. Підбирає певну кількість синонімічних рядів етикетних формул. У мовленні допускає вживання атавістичних звуків, суржика. Не вживає тропи, цитати в мовленні, зрідка вживає фольклорні форми. Педагогічний дискурс характеризується організаційною стратегією з відповідними тактиками.

Низький рівень сформованості ПКК характеризуємо егоцентриською спрямованістю особистості, структуру ціннісних орієнтації якої становлять здоров'я, приємне проведення часу, відпочинок, високий матеріальний добробут, пошук і насолода прекрасним. Внутрішня потреба в опануванні ПКК відсутня. Здобувач ототожнює ПКК з професійною культурою фахівця, значення вбачає в забезпеченні рівня сприймання інформації співрозмовниками. Не усвідомлює вплив властивостей особистості на ефективність комунікації. У мовленні часто вживає неправильний наголос, форму звертання, не здатен підібрати синоніми до лексики професійного словника, припускається синтаксичних помилок. Виявляє нетерпимість до оточуючих. Самоконтроль у спілкуванні характеризується стійкістю поведінки, відсутністю бажання до змін під впливом ситуації, здатністю до

відвертого саморозкриття у спілкуванні, прямолінійністю. Мовлення неконгруентне. Не вміє ідентифікувати емоційні стани дитини та комплекс невербальних засобів спілкування дорослої людини. Як правило, демонструє конфронтаційний (зухвалий) стиль спілкування. Має обмежений репертуар синонімів етикетних формул. Мовлення насичене вживанням суржика, великої кількості атавістичних звуків, згрубілих, лайливих слів. У мовленні цілковито відсутні образні вирази, епітети, тропи, цитати. Комунікація будується найчастіше на основі стратегії контролю або організації з відповідними тактиками.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, критеріями та показниками професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти постають такі: мотиваційний (внутрішня потреба в опануванні професійно-комунікативною культурою, домінантні цінності особистості, професійна спрямованість особистості); когнітивний (розуміння сутності та значення професійно-комунікативної культури, усвідомлення впливу властивостей особистості на ефективність комунікації, володіння мовними нормами у професійній сфері); особистісний (комунікативна толерантність, самоконтроль у спілкуванні, прояв емпатії в професійній комунікації) та діяльнісний (тип спілкування, естетика комунікації, стратегічна компетенція). Професійно-комунікативна культура має чотири рівні сформованості: високий, достатній, середній та низький.

Перспектики подальших наукових розвідок вбачаємо в розробці моделі формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

- Беленька, Г. В. (2006). *Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання*. Київ: Світич (Bielenka, H. V. (2006). *Educator of preschool children: becoming a specialist in terms of training*. Kyiv: Svitich).
- Бутенко, Н. Ю. (2005). *Комунікативна майстерність викладача*. Київ: КНЕУ (Butenko, N. Yu. (2005). *Teacher's communication skills*. Kyiv: KNEU).
- Вайніленко, Т. В. (2005). Сутність та зміст професійно-педагогічного самовдосконалення. *Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць*, 78, 13-20 (Vainilenko, T. V. (2005). The essence and content of professional and pedagogical self-improvement. *Scientific Bulletin of the Chernivtsi University: a collection of scientific works*, 78, 13-20).
- Городиська, О. М. (2016). Формування в студентів потреби у професійному самовдосконаленні. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*, 8, 65-69 (Horodyska, O. M. (2016). Formation of students' needs for professional self-improvement. *Bulletin of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute"*, 8, 65-69).
- Гусаківська, С. С. (2014). *Психологічні особливості формування ціннісно-сислової сфери майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів* (дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07). Луцьк (Husakivska, S. S. (2014). *Psychological peculiarities of value-sense sphere formation of future educators of preschool education institutions* (PhD thesis). Lutsk).

- Кідіна, Л. М. (2012). *Формування професійної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі педагогічної практики* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Слов'янськ (Kidina, L. M. (2012). *Formation of professional competence of future preschool educators in the process of pedagogical practice* (PhD thesis). Sloviansk).
- Коновалова, К. І. (2018). *Формування професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі фахової підготовки* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Одеса (Konovalova, K. I. (2018). *Formation of professional culture of future preschool teachers in the process of professional training* (PhD thesis). Odesa).
- Луценко, І. О. (2013). *Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх вихователів до організації комунікативно-мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку* (дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.08). Київ (Lutsenko, I. O. (2013). *Theoretical and methodological bases of future tutors' training for organization of communicative-speaking activity of children of preschool age* (DSc thesis). Kyiv).
- Руденко, Ю. А. (2016). *Теоретико-методичні засади розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів* (дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.02; 13.00.08). Одеса (Rudenko, Yu. A. (2018). *Theoretical and methodological foundations of expressive speech development of future preschool teachers* (DSc thesis). Odesa).
- Смолянко, Ю. М. (2018). *Формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Чернірів (Smolianko, Yu. M. (2018). *Professional culture formation of future specialists of preschool education in the process of Master's preparation* (PhD thesis). Chernihiv).
- Тарасова, В. В. (2012). *Формування риторичної культури майбутніх фахівців дошкільних навчальних закладів* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Харків (Tarasova, V. V. (2012). *Formation of rhetorical culture of future specialists of preschool education institutions* (PhD thesis). Kharkiv).
- Цибуляк, Н. Ю. (2015). *Розвиток спостережливості майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів: теоретико-практичні аспекти*. Бердянськ: Видавець Ткачук О. В. (Tsybuliak, N. Yu. (2015). *Observational development of future preschool teachers: theoretical and practical aspects*. Berdiansk: Publisher Tkachuk O. V.).
- Швець, Т. А. (2016). *Педагогічні умови формування професійної майстерності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Херсон (Shvets, T. A. (2016). *Pedagogical conditions for the professional skills' formation of future preschool teachers* (PhD thesis). Kherson).

РЕЗЮМЕ

Мороз-Рекотова Леся. Критерии, показатели и уровни сформированности профессионально-коммуникативной культуры будущих воспитателей учреждений дошкольного образования.

В статье представлено уточненное определение профессионально-коммуникативной культуры будущих воспитателей учреждений дошкольного образования, обозначены ее структурные компоненты. На основании интеграции исследований по педагогике, психологии и лингвистике описаны определенные в ходе исследования критерии, показатели и уровни сформированности профессионально-коммуникативной культуры будущих воспитателей учреждений дошкольного образования. Представлены сжатое обоснование и характеристика определенных критериев (мотивационного, когнитивного, личностного и деятельностного),

соответствующих показателей. Выделены уровни сформированности профессионально-коммуникативной культуры будущих воспитателей учреждений дошкольного образования: высокий, достаточный, средний, низкий.

Ключевые слова: профессионально-коммуникативная культура, критерии, мотивационный, когнитивный, личностный, деятельностный, показатели, уровни сформированности.

SUMMARY

Moroz-Rekotova Lesya. Criteria, indicators and levels of formation of professional-communicative culture of future preschool teachers.

The article provides a clarified definition of the professional-communicative culture of future preschool teachers, and its structural components. Based on the research integration in pedagogy, psychology and linguistics, a description of the criteria, indicators and levels of the professional-communicative culture formation of future preschool teachers was defined during the study.

Brief justification and characterization of defined criteria and relevant indicators are presented: motivational criterion (indicators: internal need to master professional-communicative culture; structure of value orientations of the personality; professional orientation of the personality); cognitive criterion (indicators: understanding of essence and influence of personality traits on the effectiveness of communication; language proficiency in the professional sphere); personal criterion (indicators: communicative tolerance; self-control in communication; display of empathy in professional communication); activity criterion (indicators: type of communication; aesthetics of communication; strategic competence).

Based on the defined criteria and indicators, the levels of formation of the professional-communicative culture of future preschool teachers are distinguished: high, sufficient, medium, low; their detailed characteristics are defined, determination of which will contribute to individualization of the educational process of higher education institutions in the training of future higher education institutions' specialists.

Key words: professional-communicative culture, criteria, motivational, cognitive, personal, activity, indicators, levels of formation.

УДК (371:3.071) (37.015)

Олена Огієнко

Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка

ORCID ID 0000-0002-3089-6288

DOI 10.24139/2312-5993/2019.07/254-264

ПОЛІКУЛЬТУРНІСТЬ ЯК ПРОВІДНИЙ ПРИНЦИП ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ США, КАНАДИ, ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ І АВСТРАЛІЇ

У статті розкриваються сутнісні характеристики полікультурної освіти, визначається, що становлення полікультурної освіти у США, Канаді, Великій Британії і Австралії відбувалося у другій половині XX століття в умовах гострої полеміки з традиційними концепціями монокультурності, асиміляції, етноцентризму, необхідності культурно-освітньої інтеграції іммігрантів, руху за громадянські права, пошук компромісу між субкультурами, розробки інтеграційної ідеології громадянського